

Pontificia Università della Santa Croce

Facoltà di Teologia. Istituto di Liturgia

**0L44 – TEOLOGIA LITURGICO-SACRAMENTARIA:
PENITENZA E UNZIONE DEGLI INFERMI**

La celebrazione della penitenza secondo il *Rituale Romanum* del 1614: *De sacramento Poenitentiae*¹

Assemblea

1. Chi è il ministro di questo sacramento? Che paramenti deve usare?
2. Come viene chiamato dal *Rituale* il soggetto che partecipa nel rito?

Il libro liturgico

3. Come ha accolto il *Rituale Romanum* nelle premesse al *De sacramento Poenitentiae* (nn. 204 e 218-221) la dottrina formulata dal Concilio di Trento?
4. Descrive la struttura del rito, indicando i numeri che comprende ogni parte.
5. Che movimenti e gesti fa il penitente durante il rito? E il ministro?
6. È presente la Parola di Dio nella celebrazione?
7. La formula di assoluzione (*Absolutionis forma*, nn. 229-231) è divisa in quattro paragrafi. Indica quali frasi sono di tipo deprecativo (supplica), ottativo (desiderio) o indicativo (enunciazione o constatazione di un fatto).

Spazio e tempo

8. Ci sono indicazioni sul luogo dove si svolge il rito? E sul tempo?

---

¹ Cfr. *Rituale Romanum: editio princeps, 1614*, ed. anastatica, M. SODI – J.J. FLORES ARCAS (a cura di), (Monumenta liturgica Concilii Tridentini, 5), Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano 2004, nn. 204-233 (pp. 48-52).

De SACRAMENTO Pœnitentiæ .

204
[1]

Sacramentum Pœnitentiæ, ad eos, qui post baptismum lapsi sunt, in gratiam Dei restituendos, à Christo Domino institutum; eo diligentius administrandum est, quo frequentior est eius usus, & quò plura requiruntur ad illud recte, digneq; tractandum, ac suscipiendum. Cùm autem ad illud constituendum tria concurrant, materia, forma, & minister: illius quidem remota materia sunt peccata; proxima verò sunt actus pœnitentis; nempe contritio, confessio, & satisfactio. Forma autem illa absolutionis verba: Ego te absoluo, &c. Minister denique est Sacerdos, habens potestatem absolvendi, vel ordinariam, vel delegatam. Sed si periculum mortis immincat, approbatusq; desit Confessarius; quilibet Sacerdos potest à quibuscunque censuris, & peccatis absolvere. In eius ministro requiritur etiã bonitas, scientia, atque prudentia, cum sigillo secretæ confessionis sub exacto, perpetuoque silentio. Quibus, & alijs ad id opportunis, vt optime sint instructi, omni studio curare debent Confessarij.

205
[2]

In primis meminerit Confessarius, se iudicis, pariter & medici personam sustinere, ac diuinæ iustitiæ simul & misericordiæ ministrum à Deo constitutum esse; vt tanquam arbiter inter Deum, & homines, honori diuino, & animarum saluti consulat.

206
[3]

Vt ergo recte iudicare queat, discernens inter lepram, & lepram, & tanquam peritus medicus animarum morbos prudenter curare, & apta cuique remedia applicare sciat, quantam potest maximam ad id scientiam, atque prudentiam tùm assiduis ad Deum precibus, tùm ex probatis authoribus, præsertim è Catechismo Romano, & prudenti consilio peritorum, studeat sibi comparare.

207
[4]

Sciat casus, & censuras Sedi Apostolicæ, & Ordinario suo reseruatatas, & suæ cuiusque Ecclesiæ constitutiones, easq; diligenter obseruet.

De-

De Sacram. Pœnitent.

41

Denique huius Sacramenti doctrinam omnem recte nosse studebit, & alia ad eius rectam administrationem necessaria. Atque in hoc ministerio ita procedat, vt infra præscribitur. 208 [5]

Ordo ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ.

Sacerdos ad audiendam confessionem vocatus promptum, facilemq; se præbeat: ac priusquam ad audiendum accedat, si tempus suppetat, ad hoc ministerium recte, sancteq; obendum, diuinum auxilium pijs precibus implorabit. 209 [6]

In Ecclesia, non autem in priuatis ædibus confessiones audiat, nisi ex causâ rationabili, quæ cum inciderit, studeat tamen id decenti, ac patenti loco præstare. 210 [7]

Habeat in Ecclesia sedem confessionalem, in qua sacras confessiones excipiat. quæ sedes patenti, conspicuo, & apto Ecclesiæ loco posita, crate perforata inter pœnitentem, & Sacerdotem sit instructa. 211 [8]

Superpelliceo, & stola violacci coloris vtatur, prout tempus, vel locorum feret consuetudo. 212 [9]

Pœnitens, si opus fuerit, admoneatur, vt qua decet humilitate mentis, & habitus accedat, flexis genibus signo Crucis se muniat. 213 [10]

Mox Confessarius inquireat de illius statu (nisi aliter notus fuerit) & quampridem sit confessus, & an impositam pœnitentiam adimpleuerit, num rite, atq; integre alias confessus fuerit, num conscientiam suam, vt debet, prius diligenter discussit. 214 [11]

Quod si pœnitens aliqua censura, vel casu reseruato sit ligatus, à quo ipse non possit absoluere, non absoluat, nisi prius ob- tenta facultate à Superiore. 215 [12]

Si verò Confessarius, pro personarum qualitate, cognouerit pœnitentem ignorare Christianæ fidei rudimenta; si tempus suppetat, eum breuiter instruat de articulis fidei, & alijs ad salutem cognitu necessarijs, & ignorantiam eius corripiat, illumq; admoneat, vt ea postmodum diligentius addiscat. 216 [13]

Tùm pœnitens confessionem generalem latina, vel vulgari lingua dicat, scilicet Confiteor, &c. vel saltem vtatur his verbis. Confiteor Deo omnipotenti, & tibi Pater. Peccata sua exinde confiteatur; adiuuan- 217 [14]

adiuuante, quotiescunque opus fuerit, Sacerdote; qui confitentem non reprehendet, nisi finita, vt dicetur, confessione; neque interpellabit, nisi opus fuerit aliquid melius intelligere: proinde fiduciã ei præbeat, & humaniter suggerat, vt omnia peccata sua rite, & integre confiteatur, remota stulta illa quorumdam verecundia, quæ præpediti, suadente diabolo, peccata confiteri non audent.

218 [15] Si pœnitens numerum, & species, & circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget.

219 [16] Sed caueat, ne curiosis, aut inutilibus interrogationibus quenam detineat, præsertim iuniores vtriusque sexus, vel alios, de eo, quod ignorant, imprudenter interrogans, ne scandalum patiantur, indeque peccare discant.

220 [17] Demùm, audita confessione, perpendens peccatorum, quæ ille admisit, magnitudinem, ac multitudinem, pro eorum grauitate, ac pœnitentis conditione, opportunas correptiones, ac monitiones, prout opus esse viderit, paterna charitate adhibebit, & ad dolorem, & contritionem efficacibus verbis adducere conabitur, atque ad vitam emendandam, ac melius instituendam inducet, remediaque peccatorum tradet.

221 [18] [19] Postremò salutarem, & conuenientem satisfactionem, quantum spiritus, & prudentia suggererit, iniungat, habita ratione status, conditionis, sexus, & ætatis, & item dispositionis pœnitentium. Videatquè nè pro peccatis grauibus leuissimas pœnitentias imponat, ne si forte peccatis conuiueat, alienorum peccatorum particeps efficiatur. Id verò ante oculos habeat, vt satisfactio non sit tantùm ad nouæ vitæ remedium, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum castigationem.

222 [20] Quare curet, quantum fieri potest, vt contrarias peccatis pœnitentias iniungat: veluti auaris eleemosynas, libidinis ieiunia, vel alias carnis afflictiones; superbis humilitatis officia, desidiofis deuotionis studia. Rarius autem, vel serius confitentibus, vel in peccata facile recidentibus, vtilissimum fuerit consulere, vt sæpe, puta semel in mense, vel certis diebus solennibus confiteantur, & si expediat, communicent.

Pœni-

De Sacram Poeniten.

43

Poenitentias pecuniarias sibi ipsi Confessarij non applicent: neque à poenitentibus quicquam tanquam ministerij sui præmium petant, vel accipiant. 223
[21]

Pro peccatis occultis, quantumvis grauibus, manifestam poenitentiam non imponant. 224
[22]

Videat autem diligenter Sacerdos; quando, & quibus conferenda, vel neganda, vel differenda sit absolutio; ne absoluat eos, qui talis beneficij sunt incapaces. quales sunt, qui nulla dant signa doloris, qui odia, & inimicitias deponere, aut aliena, si possunt, restituere, aut proximam peccandi occasionem deserere, aut alio modo peccata derelinquere, & vitam in melius emendare nolunt; aut qui publicum scandalum dederunt; nisi publice satisfaciant, & scandalum tollant; neque etiam eos absoluat, quorum peccata sunt superioribus reseruata. 225
[23]

Si verò quis confiteatur in periculo mortis constitutus, absoluentus est ab omnibus peccatis, & censuris, quantumvis reseruatis: (cessat enim tunc omnis reseruatio) sed prius, si potest, cui debet, satisfaciat: ac si periculum euaserit, & aliqua ratione superiori, à quo aliàs esset absoluentus, se sistere teneatur, cum primùm poterit, coram eo se sistat, quicquid debet præstiturus. 226
[24]

Quod si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox, & loquela ægrum deficiat, nutibus, & signis conetur, quoad eius fieri poterit, peccata poenitentis cognoscere, quibus utcunque vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, siue per se, siue per alios ostenderit, absoluentus est. 227
[25]

Meminerit porrò Sacerdos, ægris non esse iniungendam grauem, aut laboriosam poenitentiam; sed indicendam tantum illam, quam, si conualuerint, opportuno tempore peragant. Interim iuxta grauitatem morbi, aliqua oratione, aut leui satisfactione imposita, & acceptata, absoluantur, prout opus fuerit. 228
[26]

¶ Absolutionis forma.

Cum igitur poenitentem absoluerit, iniuncta ei prius, & ab eo acceptata salutari poenitentia, primò dicit. 229
[27]

Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducatur [28]

Rituale Romanum

44

ducat te ad vitam æternam. Amen.

230

Deinde dextera versus pœnitentem eleuata, dicit:

Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus. Amen.

Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & ego autoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, & tu indiges. deinde Ego te absoluo à peccatis tuis, In nomine Patris ✠ & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

231

Si pœnitens sit laicus, omittitur verbum, suspensionis.

Passio Domini nostri IESV Christi, merita Beatæ Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali iustinueris sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

232

In confessionibus autem frequentioribus, & breuioribus omitti potest Miscreatur, &c. satis erit dicere.

Dominus Noster IESVS Christus, &c. vt supra vîq; ad illud. Passio Domini, &c.

233

Vrgente verò aliqua graui necessitate in periculo mortis, breuiter dicere poterit.

Ego te absoluo ab omnibus censuris, & peccatis, In nomine Patris, &c.

De absolutione ab excommunicatione in foro exteriori.

234

[29]

SI potestas absoluendi ab excommunicationis sententia Sacerdoti commissa fuerit à Superiore, & in mandato certa forma sit præscripta, illa omnino seruanda est. si verò in mandato, seu commissione dicitur: in forma Ecclesiæ consueta absoluat: hæc seruanda sunt.

235

[30]

Primò, vt excommunicatus ei, ob cuius offensam in excommunicationem incurrit, prius, si potest, satisfaciat. quod si tunc non possit, sufficientem cautionem præbeat, aut saltem, si eam præstare non potest, iuret se, cum primum poterit, satisfacturum.

236

[31]

Secundò, si crimen, ob quod in excommunicationem incidit, sit graue, iuramentum ab eo exigatur de parendo mandatis Ecclesiæ, quæ illi fient pro tali causa: ac præcipuè, nè deinceps delinquat contra